

איך אמרו נדב ואביהו על משה ואהרן: "מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור"

מבואר מזה כי בתחילה חשב רבי יוסף שגדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, אלא שבסוף של דבר נתברר לו שגדול מצווה ועושה מאינו מצווה ועושה.

וכתבו התוספות (שם ד"ה גדול): "גדול המצווה ועושה, נראה דהיינו טעמא, דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח". כלומר, כי כשהוא מצווה ועושה יצרו תוקפו שלא לקיים המצווה, אבל מי שאינו מצווה הרי יש לו פת בסלו שאם ירצה לא יקיים המצווה ואין יצרו תוקפו. נמצא לפי זה, שמצד הסברא החיצונה היה ראוי לומר שאינו מצווה ועושה גדול ממצווה ועושה, מכיון שהוא מקיים את המצוות בתורת נדבא מרצונו הטוב, אלא שלמרות כל זאת גדול מצווה ועושה משום שהיצר מתגרה בו.

אמור מעתה שלעתיד לבוא שיתבטל היצר הרע מן העולם, כמבואר בגמרא (סוכה נב.): "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים". הנה אז שוב חזרנין לסברא החיצונה שגדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, שהרי לעתיד לבוא לא שייך הסברא של התוספות שבמצווה ועושה יצרו תוקפו, ולכן יפה אמרו חז"ל: "מצוות בטילות לעתיד לבוא", כי אז יקיימו כל המצוות בתורת נדבא בגדר אינו מצווה ועושה, מכיון שבלי יצר הרע גדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה.

**"בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע
נעקר יצר הרע מלבם.**

רעיון זה של ה"יערות דבש" מבואר גם כן בדברי ה"ישמח משה" (פר' יתרו), לפרש המדרש: "בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצר הרע מלבם". כי לכאורה

"בקרבתם לפני ה' וימותו", ואם כן איך יתכן שקדושים הללו נדב ואביהו אמרו כן על רבם ואביהם משה ואהרן: "מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור".

וכבר אמר על כך החידושי הרי"ם (שם) בלשון קדשו: "העולם משתומם על כך, אבל באמת מי שאין לו נגיעה בשום דבר לעצמו, רק הכל לכבוד שמים כמו נדב ואביהו, על כגון זה לא קשה כלל". אך עדיין צריך ביאור להבין במעט קט מה היתה עומק כוונתם בזה.

"מצוות בטילות לעתיד לבוא"

ונראה לבאר דברי חכמים וחידותם, על פי מה שכתב הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ב"יערות דבש" (ח"ב דרשה ט ד"ה ואמרו) לבאר מה שאמרו חז"ל (נדה סא:): "מצוות בטילות לעתיד לבוא". ופירשו התוספות הכוונה בזה, שלעתיד לבוא לא יקיימו ישראל המצוות מחמת היותם מצווים ועושים כי אם מרצונם הטוב בגדר אינם מצווים ועושים, [וכבר העיר ה"שדי חמד" (קונטרס דברי חכמים סי' נג), שדבר זה אינו מבואר בתוספות כי אם בדברי הריטב"א]. וצריך להבין הענין בזה, מדוע באמת יקיימו את המצוות לעתיד לבוא בגדר אינו מצווה ועושה.

וביאר הענין על פי מה ששנינו בגמרא (קידושין לא.): "אמר רב יוסף מריש הוה אמינא, מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות, עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן".

בפרשתנו פרשת שמיני (ויקרא י א): "ויקחו בני אהרן נדב ואביהו איש מחתתו ויתנו בהן אש וישמו עליה קטורת, ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם, ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'". מבואר מזה שסיבת פטירתם של נדב ואביהו הוא, בגלל שהקריבו לפני ה' "אש זרה אשר לא צוה אותם". אמנם בדברי חכמנו ז"ל במדרש מצינו טעם אחר על סיבת פטירתם (ויק"ר כ י):

"ואל משה אמר עלה אל ה', מלמד שהיו משה ואהרן הולכין תחלה, ונדב ואביהו מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן, ואומרים [נדב ואביהו], מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור... אמר להם הקב"ה אל תתהלל ביום מחור".

ויש לתמוה הפלא ופלא: (א) מכיון שבפסוק מפורש הטעם שמתו בגלל שהקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם, אם כן מה ראו חכמנו ז"ל לגלות טעם חדש, שזהו בגלל שאמרו: "מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור". (ב) הלא מקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת אחרי (ויקרא י ג): "ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דבר ה' לאמר, בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וידום אהרן". ופירש רש"י: "אמר משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך".

וידוע מה שפירש ה"אור החיים" הקדוש (פרשת אחרי) מקרא קודש: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו". שנדב ואביהו מתו מחמת גודל דביקותם בה' עד שיצאה נשמתם מחמת גודל התשוקה והדביקות בה', וזהו:

ריטב"א: "מצוות בטלות לעתיד לבוא" כי יקיימו המצוות בגדר אינו מצווה ועושה

יערות דבש: לעתיד לבוא כשיתבטל היצר הרע
יהיה אינו מצווה ועושה גדול ממצווה ועושה

נדב ואביהו חשבו שכבר הגיע התיקון של אחרית הימים,
שאז יקיימו כל המצוות בגדר אינו מצווה ועושה

שעל ידי יין ששתה אדם הראשון בברכת נישואין שלו כדפרישית לעיל, נשתכר ועבר על צווי של מקום, ולבסוף נתקלל בנשיכת נחש שנאמר ואתה תשופנו עקב, ולפי שנקנסה מיתה על האדם בשביל אותו יין, נהגו העולם כשהמברך בצבור אומר סברי מרנן והם עונין לחיים, וכן מצינו בשלהי במה אשה, מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו, ועל כל כוס וכוס אמר חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידיהון... אמר הקב"ה הואיל וכך היין גורם, דין הוא שאצוה כהני שלא ישתו יין בכואם לשמש לפני".

מעתה יש לומר שמטעם זה נכנסו נדב ואביהו שתויי יין לבית המקדש, כי חשבו שכבר נתקן חטא אדם הראשון שחטא ביין, ואם כן כבר מותר לעשות העבודה שתויי יין. נמצינו למדים מכל זה, שנדב ואביהו חשבו לעשות התיקון של חטא אדם הראשון, שהוא התיקון של אחרית הימים שאז נזכה לגאולה שלימה, ויש להוסיף כי היות שהיה זה ביום שהוקם המשכן, ועיקר עשיית המשכן היה כפרה על חטא העגל, לכן חשבו שכבר חזר המצב כמו קודם חטא העגל שנתבטל יצר הרע מן העולם.

על פי האמור יומתק להבין מה שהקריבו נדב ואביהו אש זרה: "אשר לא צוה אותם", כי ענין זה מתאים להפליא עם מה שאמרו חז"ל: "מצוות בטלות לעתיד לבוא", וכפירוש הריטב"א שלעתיד לבוא לא יקיימו המצוות בגדר מצווה ועושה כי אם בגדר אינו מצווה ועושה, וכמו שביאר ה"יערות דבש" משום שלעתיד לבוא כשיתבטל היצר הרע מן העולם, שוב יהיה אינו מצווה ועושה גדול ממצווה ועושה, ולכן הקריבו אש זרה "אשר לא צוה אותם", שהרי לעתיד לבוא גדול אינו מצווה ועושה.

"כללו של דבר, אל יחשוב אדם טעות מפורסמת כזה, שנדב ואביהו הקריבו אש זרה ממש ח"ו, כי מי שהיו שקולים כמשה ואהרן, ואמר הקב"ה עליהם בקרובי אקדש, אין לייחס להם טעות גדולה כזו, שאין לייחסה לתינוק הדיוט אחר.

אבל הענין הוא במה שהודעתין בענין חטאו של אדם הראשון, ובענין אותם ארבעה חכמים שנכנסו לפרדס ושלתם נענשו, כי כל כוונתם היתה בתכלית החשיבות, שכולם בהיותם ראשי בני ישראל השתדלו לתקן פגם המלכות מן החיצונים... ולא היה יכולת בידם וטעו במעשיהן ונענשו בשוגג".

נראה שעל פי דבריו הקדושים נוכל להבין מעט מזעיר, מה שמבואר במדרש (ויק"ר כ ט) שנדב ואביהו נתחייבו מתו משום שנכנסו לבית המקדש שתויי יין, ולכאורה יפלא על קדושי עליון אלו שעשו כן, ויש לומר בביאור הענין על פי מה שמצינו בדברי חז"ל שאדם הראשון חטא ביין, כמבואר בגמרא (ברכות מ.): "תניא, אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר וישת מן היין וישכר". וכן מבואר במדרש (ב"ר יט ה): "סחטה ענבים ונתנה לו".

והנה מה שאסור להיכנס שתויי יין לבית המקדש, יש לומר הטעם כי היות שאדם הראשון חטא ביין, לכן אין ראוי להיכנס לבית המקדש לעשות העבודה שתויי יין, כי אין קטיגור נעשה סניגור. ומצאתי מקור לכך ב"דעת זקנים" מבעלי התוספות פרשת שמיני (ויקרא י ט):

"יין ושכר אל תשת, לפי שעל ידי שתיות, יותר מדאי בושות וחרפות באות עליו..."

יש להקשות במה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, וכוונתם היתה: "נעשה" את כל המצוות בגדר אינו מצווה ועושה, ורק אחר כך "ונשמע" את המצוות בגדר מצווה ועושה, וקשה הא קיימא לן כר' חנינא: "גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה", ואם כן מדוע הקדימו "נעשה" בגדר אינו מצווה ועושה לפני "ונשמע" בגדר מצווה ועושה.

יש לומר שכדי לתרץ קושיא זו אומר המדרש: "בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע", וקשה מדוע הקדימו נעשה לנשמע והא גדול מצווה ועושה, ועל זה מתרץ "נעקר יצר הרע מלבם", שבשעת מתן תורה לפני חטא העגל לא היה להם יצר הרע, ואם כן לגביהם גדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, כי לא שייך לומר שבמצווה ועושה יצרום תוקפם ושפיר הקדימו נעשה לנשמע.

על פי הקדמה זו מפרש ה"ישמח משה" גם כן הגמרא (שבת פח.): "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי דברו והדר לשמוע". וצריך להבין למה דוקא מלאכי השרת מקדימים נעשה לנשמע.

אך על פי האמור מבואר היטב, כי היות שאין למלאכים יצר הרע, אם כן לגביהם חזרינן לסברא החיצונה שגדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, ולכן הם מקדימים נעשה לפני נשמע, כי הם משתוקקים לקיים רצון ה' עוד לפני שנצטוו על כך, הנה כי כן במתן תורה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע מחמת שלא היה להם יצר הרע: "יצתה בת קול ואמרה מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו" עכדה"ק.

נדב ואביהו רצו לעשות התיקון השלם

עתה נקדים מה שאמר החידושי הרי"ם (פרשת אחרי) בשם רבינו האריז"ל (שער הפסוקים פרשת שמיני), שנדב ואביהו ביקשו לתקן את החטא של אדם הראשון והיתה עבודתם גדולה מאד, אלא שחטאו במה שעשו עבודה שלא נצטוו על זה. לפי זה מסיק האריז"ל בלשון קדשו:

המצוה כדי שלא יאונה לו שום רע. וזהו שמבטיחנו התורה הקדושה: "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם", אם תקיימו את חוקי ומשפטי התורה אזי מובטח לכם: "וחי בהם אני ה'", שתחיו ולא תצא נפשכם מגודל התשוקה. וזהו שאמר קהלת (קהלת ח ה): "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

אמנם סגולה זו אומר החידושי הרי"ם, היא רק כאשר האדם מקיים מצוה שנצטוו בה, אבל כאשר הוא מקיים מצוה שלא נצטווה על כך אין לו את הסגולה של "וחי בהם". וזהו שאומר הכתוב: "ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם", שהקריבו אש זרה בבחינת אינו מצווה ועושה, ואם כן לא היתה בידם הסגולה של "וחי בהם", ומכיון שקיימו מצוה זו בדביקות גדולה ועצומה, על כן: "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'", שמתו מגודל ההשתוקקות בבחינת "נפשי יצאה בדברו". נמצא שדבר זה מתאים להפליא עם מה שאומר הכתוב: "בקרבתם לפני ה' וימותו", וכפירוש ה"אור החיים" הקדוש שמתו מחמת שנתקרבו לה' בגודל דביקותם עכדה"ק.

ולפי המבואר יש להוסיף תבלין בביאור טעותם של נדב ואביהו, כי הם ידעו כלל גדול זה: "מצוות בטילות לעתיד לבוא", שלעתיד לבוא יקיימו המצוות בגדר אינו מצווה ועושה, והביאור בזה כי היות שלעתיד לבוא תבטל המיתה מן העולם, וכמו שאנו אומרים בחד גדיא: "ואתא הקב"ה ושחט למלאך המות", אם כן שוב אין שום פחד שמא תצא נפשם מחמת גודל הדביקות, לכן לעתיד לבוא יקיימו המצוות בגדר אינו מצווה ועושה.

אבל כעת שהמיתה עדיין קיימת בעולם, הרי יש חשש שתצא נפשם מגודל הדביקות, ולכן העיקר הוא לקיים המצוות בגדר מצווה ועושה, כי אז יש לו שמירה "וחי בהם" שלא תצא נפשו מגודל הדביקות, והיות שנדב ואביהו חשבו שכבר הגיע הזמן של התיקון השלם ונתבטלה המיתה בעולם, לכן הקריבו אש זרה "אשר לא צוה אותם" כמו לעתיד לבוא, אבל מכיון שעדיין לא היה התיקון השלם, לכן יצאה נפשם "בקרבתם לפני ה' וימותו", וכל זה משום שהשתוקקו לקרב את התיקון השלם שיהיה באחרית הימים במהרה בימינו אמן.

נדב ואביהו השתוקקו לבטל ההנהגה של משה ואהרן בגדר מצווה ועושה כדי לקיים בגדר אינו מצווה ועושה

חידושי הרי"ם: "נדב ואביהו היו בבחינת קודם חטא העגל שהקדימו נעשה לנשמע, וזהו אשר לא צוה אותם"

נדב ואביהו נכנסו לבית המקדש שתויי יין כי חשבו שכבר נתקן חטא עץ הדעת שהיה גפן

נדב ואביהו היו כמו קודם חטא העגל

יתכן להעמיס רעיון זה בדברי החידושי הרי"ם (פר' אחרי) שדיבר בקדשו: "נדב ואביהו היו כמו קודם חטא העגל שהקדימו נעשה לנשמע, וזהו הפירוש אשר לא צוה אותם". לפי דברי ה"ישמח משה" יש לפרש כוונתו, שכמו שלפני חטא העגל הקדימו ישראל נעשה לנשמע משום שנעקר יצר הרע מלבם, ולגביהם היה גדול אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, כן אצל נדב ואביהו מכיון שהיו בבחינת קודם חטא העגל, הנה אצלם היה גדול אינו מצווה ועושה, ולכן הקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם.

מעתה יאיר לנו להבין דברי חכמים וחידותם: "מלמד שהיו משה ואהרן הולכין תחלה, ונדב ואביהו מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן, ואומרים [נדב ואביהו], מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור". אין הכוונה ח"ו שהיו משתוקקים לשררה וזלזלו במשה ואהרן, אלא הכוונה בזה, כי משה ואהרן היו שורש ההנהגה של קיום מצוות התורה בגדר מצווה ועושה, וכמו שכתוב (דברים לג ד): "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב".

וכן אהרן הכהן שלימד את בני ישראל תורה, כמו שהעיד עליו הנביא (מלאכי ב ו): "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא". הנה כי כן אין ספק שנדב ואביהו כיבדו את משה ואהרן וביטלו עצמם לגמרי לגודל קדושתם, אך היות שהשתוקקו לתקן את החטא של אדם הראשון ולקרב התיקון של אחרית הימים, שאז: "מצוות בטילות לעתיד לבוא", שלא יקיימו המצוות בגדר מצווה ועושה כי אם בגדר אינו מצווה ועושה.

לכן מחמת גודל השתוקקותם לתיקון של אחרית הימים אמרו: "מתי ב' זקנים הללו מתים", שתבטל כבר ההנהגה של משה ואהרן, שהם שורש ההנהגה של קיום מצוות התורה בגדר מצווה ועושה, "ואנו נוהגין שררה על הציבור" בגדר אינו מצווה ועושה, וכמו שהקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם, וכל זה מחמת שחשבו שכבר הגיע התיקון השלם של אחרית הימים.

מיתת נדב ואביהו בבחינת מיתת נשיקה

עתה הבה ניישב מה שמבואר בתורה שנדב ואביהו מתו מחמת שהקריבו: "אש זרה אשר לא צוה אותם", והקשינו שהרי דבר זה סותר לכאורה למה שאומר הכתוב (ויקרא טז א): "אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו", ופירש ב"אור החיים" הקדוש שהפסוק מודיענו בזה, שסיבת מיתת בני אהרן היא מחמת שנתקרבו בגודל דביקותם בה', עד שיצאה נפשם מגודל הדביקות בבחינת נפשי יצאה בדברו, וקשה איך מתאים דבר זה עם מה שאומר הכתוב "ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם".

והנה מצינו על כך ביאור נפלא בשם החידושי הרי"ם, בהקדם לבאר הכתוב בפר' אחרי (ויקרא יח ה): "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'". הכוונה, דהנה על כל אחד מיישראל מוטלת החובה לקיים כל המצוות כדרך הצדיקים, שמקיימים מצוות ה' בהתלהבות ובהשתוקקות הנפש כל כך גדולה, עד שבדרך הטבע היה צריך שתצא נפשם מגודל ההשתוקקות.

אך כן היא סגולת המצוה, שהיא משפעת חיות חדשה על האדם שמקיים